

INHOUD

BEWUST REIZEN 6

DE REIS INDELEN 8

Geschiedenis en cultuur 13

Het huidige Berlijn 14-21 Geschiedenis van Berlijn 22-37

Eten en drinken 38-39 Kunst 40-50

Unter den Linden en Potsdamer Platz 51

Inleiding en kaart 52-53 Wandeling Wilhelmstrasse en

Alte Regierungsviertel 70-73 De Berlijnse Muur, toen en nu 78-79

Centraal-Berlijn 81

Inleiding en kaart 82-83 Wandeling door rood Berlijn 100-101

De Berlijnse joodse gemeenschap, toen en nu 112-113

Tiergarten en omgeving 115

Inleiding en kaart 116-117 De schok van het nieuwe 122-123

Charlottenburg 133

Inleiding en kaart 134-135 Wandeling langs de Ku'damm 138-139

De stralende kerstlichtjes van Berlijn 146-147

Prenzlauer Berg, Friedrichshain en Berlijn-Oost 155

Inleiding en kaart 156-157 Wandeling door Prenzlauer Berg 158-159

Modestad Berlijn 164

Schöneberg en Kreuzberg 175

Inleiding en kaart 176-177 Mysterieuze Marlene 182

Spandau, Dahlem en Berlijn-West 187

Inleiding en kaart 188-189 Het vreemde verhaal van Rudolf Hess 194-195

Uitstapjes buiten Berlijn 207

Inleiding en kaart 208-209 Autotocht door Mecklenburg 218-219

REISWIJZER 233

De reis indelen 234 Hotels en restaurants 241 Winkelen 256

Uitgaan 260 Taalgids 265

REGISTER 266 VERANTWOORDING 270

P. 2-3: de Berliner Dom aan de Spree onder een fonkelende sterrenhemel.

Links: in het mooie, rustige Volkspark Friedrichshain kunnen de stadsbewoners op adem komen.

De reis indelen

Hoewel Berlijn negen keer zo groot is als Parijs, weten bezoekers al snel de weg in de stad, die volgens de burgemeester 'arm maar sexy' is. Het openbaar vervoer is fantastisch en brengt u snel naar uw bestemming, zodat u geen kostbare tijd verliest.

Berlijn heeft een onweerstaanbare veerkracht en wist de doodse Potsdamer Platz uit de Koude Oorlog in een dynamische plek vol blinkende wolkenkrabbers te veranderen, en de Berlijnse Muur in een fietspad. Maar waar te beginnen?

Na de val van het communisme kwam het centrum van Berlijn, net als in de 19e eeuw, in de wijk Mitte te liggen, waar bouwkundige paretjes uit de Pruisische tijd zorgvuldig worden gerestaureerd. De verlopen voormalige arbeiderswijken Prenzlauer Berg en Friedrichshain zijn veranderd in gewilde yuppenbuurten. Ten zuiden van de Spree vertonen de multiculturele wijken Kreuzberg en Neukölln een kosmopolitische levendigheid. Na de *Wende* (hereniging van Oost- en West-Duitsland) bruisde het hier van creativiteit, bloeiden de kunsten, gastronomie en het nachtleven op en ontstonden er talloze aparte, informele winkeltjes en boetieks. Die magie slaat nu ook over op Pankow, een slaapstad voor apparatsjiks uit de DDR (Duitse Democratische Republiek, of Oost-Duitsland) en op delen van Treptow, een oude Russische wijk aan de oostkant van de stad.

Het rijke West-Berlijn straalt een ingetogen charme uit: het oude geld bevindt zich in elegante buurten als Charlottenburg en Wilmersdorf, de nouveau riche in villawijk Zehlendorf. Maar rijkdom en plezier sluiten elkaar niet uit, integendeel. De gegoede bewoners van deze wijken staan bekend om hun gevatte humor en de flair van de bohemians in Schöneberg inspireerde auteur Christopher Isherwood tot *Goodbye to Berlin*.

Voor een wereldstad is Berlijn verrassend groen, met veel natuurlijke recreatiegebieden rondom de stad. In het westen lokken de lommerrijke bossen, meren en stranden bij de rivier de Havel, in het oosten ligt Köpenick.

Vind uw weg in de stad

Tot de (uitgestelde) opening van de nieuwe, kostbare luchthaven BER (Berlin-Brandenburg) moet de stad het met zijn twee oude vliegvelden doen, Tegel en Schönefeld. Vanaf Tegel kunt u met bus X9 of 109 naar de Zoologischer Garten en met bus TXL naar het centraal

Het stadswapen van Berlijn.

station (Hauptbahnhof) en Alexanderplatz. Vanaf Schönefeld (en in de toekomst BER) brengt de RE Airport Express van Deutsche Bahn of de S-Bahn u in een halfuur naar de stad. Een taxirit kost u € 20 tot € 35.

In de hele stad Berlijn is het openbaar vervoer snel en efficiënt. Openbaarvervoersmaatschappij BVG onderhoudt een fijnmazig netwerk van bus-, tram- en spoorverbindingen (zie de kaart op de achterflap van deze gids en de routeplanner op *bvg.de*). Voor de tarieven wordt uitgegaan van drie zones: zone A is het centrum, zone B loopt tot de rand van de voorsteden en zone C tot Potsdam en vliegveld Schönefeld/BER. Met een basiskaartje A+B bereikt u bijna alle bestemmingen in de stad. Verkooppunten zijn te vinden op de stations (automaten), in bus en tram en op de veerboten. Er zijn geen toegangspootjes, maar het is wel verplicht om uw kaartje af te stempelen.

Berlijn is te uitgestrekt om helemaal te voet te verkennen, maar veel bezienswaardigheden liggen dicht bij elkaar. Voor grotere afstanden is de fiets een aanrader, want Berlijn is een milieuvriendelijke stad met veel fietspaden. Voor een tochtje buiten de stad kunt u een auto huren, maar ook daar is goed openbaar vervoer.

NIET MISSEN:

De koepel van de Reichstag beklimmen **55**

De beroemde Brandenburger Tor **58-59**

Het tot inkeer stemmende Holocaust Monument **60-61**

De kunstschaten van het Museumeiland **84-96**

Door voormalig communistisch Oost-Berlijn slenteren **100-101**

Het weelderige Schloss Charlottenburg **140-145**

Uitgaan in Prenzlauer Berg en Friedrichshain **158-160**

De paleizen van Frederik de Grote in Potsdam **210-216**

Als u maar een week hebt

Houdt u van geschiedenis, stedelijke cultuur en architectuur, begin dan in de wijk Mitte in hartje Berlijn, waar de bezienswaardigheden op loopafstand van elkaar liggen. Bezoek op **Dag 1** het gebouw van de Reichstag en geniet van het uitzicht uit de transparante koepel. Maak een wandeling langs de beroemde Brandenburger Tor en de historische panden aan Unter den Linden, ooit de trots van Pruisische koningen. Bezoek de Berliner Dom, de hofkerk van de Hohenzollerns, met zijn vele rijkdommen en koninklijke crypte. Ga op **Dag 2** naar het Museumeiland, waar u misschien kunt beginnen met de oudheidkundige schatten in het Pergamonmuseum of de buste van koningin Nefertiti in het Neues Museum. Neem de lift naar de bovenste verdieping van de Fernsehturm – het hoogste gebouw van Duitsland – om te dineren in het ronddraaiende restaurant. Sluit de dag

Toeristenbureau

Het Berlijnse toeristenbureau, **Berlin Tourism Marketing** (*berlin-tourist-information.de* en *visitberlin.de*), beheert een netwerk van goed georganiseerde vestigingen waar u uitstekend wordt geïnformeerd. U kunt onder andere terecht op het centraal station en het

vliegveld, in winkelcentrum Alexa op de Alexanderplatz en in de Brandenburger Tor. U kunt er kaartjes kopen voor evenementen en rondritten of tegen een kleine meerprijs een hotel boeken. U vindt er ook magazines met uitgaanstips, zoals *Tip*, *Zitty* en *Prinz* (zie Reiswijzer p. 239).

Kortingspassen

De **Welcome Card** (*berlin.welcomecard.de*) is de belangrijkste kortingspas en verkrijgbaar bij ticketbureaus en hotels. Hij is vijf dagen geldig op bus, tram en trein, en geeft onder andere korting op rondleidingen, museum- en theaterbezoek en soms zelfs gratis toegang. De **Museum Pass** (*visitberlin.de*) opent de deur naar 55 staatsmusea, waaronder ook die op het Museumeiland. Een bijzondere pas is de **Berlin Scheckheft** (*berlinscheckheft.de*); hij wordt van mei tot september in kiosken verkocht en biedt een aantal kortingen die de andere twee passen niet hebben.

af met een rondvaart over de Berlijnse rivieren en kanalen, en een drankje in Strandbar Mitte. Dwaal op **Dag 3** door het woud van wolvenkrabbers en winkels rond de Potsdamer Platz en neem een kijkje in het Filmmuseum. Proef de etenswaren op de boerenmarkt op de Winterfeldtplatz in Schöneberg. Besteed **Dag 4** aan Schloss Charlottenburg, met zijn prachtige interieurs en uitgestrekte tuinen vol folly's, en zoek in de Gipsformerei een bijzonder souvenir uit in de vorm van een kleine replica van een beroemd standbeeld.

Trek op **Dag 5** oostwaarts en verdiep u in de Berlijnse stijl van Prenzlauer Berg of Friedrichshain, waar de hippe winkels, cafés en nachtclubs toonaangevend zijn. Ontdek in het Stasi-Museum in Lichtenberg hoe in de DDR de geheime dienst alle aspecten van het dagelijks leven controleerde. Ga op **Dag 6** terug naar de tijd van de Koude Oorlog in het museum bij Checkpoint Charlie, wandel langs de voormalige regeringsgebouwen aan de Wilhelmstrasse en bezoek het aangrijpende Holocaustmonu-

ment. Gun uzelf ten slotte een culinaire uitspatting in restaurant Tim Raue in Kreuzberg. Pak op **Dag 7** de RegionalExpress vanaf het Hauptbahnhof de stad uit, naar de schitterende paleizen van Frederik de Grote in Potsdam (een reis van 25 min.), of kies voor het volksvermaak op de stranden van Wannsee (op maar 15 min. afstand). Maar zeg geen *tschüss* voordat u de sfeer geproefd hebt van een van die geweldige Berlijnse straatfestivals (zie Reiswijzer p. 234-235; de complete festivalkalender vindt u online op *visitberlin.de/nl* onder 'Events').

Als u meer tijd hebt

Bij een langer verblijf kunt u de stad en de omgeving verder gaan verkennen. Bekijk in West-Berlijn de Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche, die blijvend herinnert aan de verwoestingen van de oorlog. Ga winkelen op de Kurfürstendamm en proef de exotische delicatessen van KaDeWe. Trakteer de kinderen op een dagje in de Berlin Zoo en het Aquarium. Neem plaats op de tribune van het Olympiastadion, waar Jesse Owens in

Langstrekend uitzicht

Een ritje in een dubbeldekker is een uitstekende manier om Berlijn te ontdekken. Lijn 100 en 200 van het BVG voeren u voor € 2,40 (de prijs van een enkeltje) langs de belangrijkste bezienswaardigheden in het centrum. Lijn 100 doet er een halfuur over van Bahnhof Zoo naar Alexanderplatz en komt langs

de Gedächtniskirche, Tiergarten, Siegessäule, Reichstag, Brandenburger Tor en Unter den Linden. Lijn 200 neemt vanaf Bahnhof Zoo een meer zuidelijke route.

In het BVG-infopunt op Bahnhof Zoo vindt u folders met meer uitgebreide beschrijvingen.

Peperkoek tijdens de kerstmarkt op de Gendarmenmarkt in het district Mitte.

1930 Hitlers theorieën over Arische superioriteit onderuit haalde, en maak een wandeling door het lommerijke Grunewald.

Voor de tweede week zijn er nog genoeg culturele hoogtepunten over. Ontdek de uitzonderlijke Egyptische vondsten in het Altes Museum of de haast buitenaardse landschappen van Casper David Friedrich in de Alte Nationalgalerie, beide in het historische district Mitte. Niet ver daarvandaan is een schuilkelder uit de Tweede Wereldoorlog omgebouwd tot de hippe kunstgalerie Sammlung Boros. Iets noordelijker, in Wedding, kunt u rondwalen door de verontrustende onderaardse wereld van de nazibunkers. Het Jüdisches Museum in multicultureel Kreuzberg vertelt u over het gecompliceerde bestaan van joden in Duitsland. Woon een concert bij in de wereldberoemde Berliner Philharmoniker, bij de Potsdamer Platz, of kijk rond op de neoclassicistische Gendarmenmarkt, niet ver van de Pruisische boulevard Unter den Linden.

Vanuit Berlijn kunt u fantastische excursies maken. Bezoek de ongerepte natuurreservaten van Mecklenburg, ongeveer 130 km ten noordoosten van Berlijn, en maak een fietstocht om de glinsterende Müritzsee, het grootste meer van Duitsland. Een vaartochtje over de kanalen van het door de Unesco beschermde Spreewald, te beginnen in Lübben (85 km) is ook mogelijk. De Saksische stad Leipzig, zo'n 190 km ten zuidwesten van de hoofdstad, is beroemd om zijn muzikale tradities. Dankzij de uitstekende treinverbinding kunt u uw bezoek aan Leipzig gemakkelijk op één dag plannen, maar voor een bezoek aan het iets zuidelijker gelegen Dresden, met zijn rijke musea, gerestaureerde barokke architectuur en aangename Elbevallei, kunt u beter een weekend uittrekken.

Foaien

Restaurants zijn wettelijk verplicht omzetbelasting en bediening te berekenen, maar het is gebruikelijk dat tevreden klanten een fooi van 5 à 10 procent geven. In taxi's kunt u het te betalen bedrag afronden of daar eveneens 5 à 10 procent bovenop doen. Piccolo's in luxueuze hotels krijgen € 1 per koffer.

Geschiedenis en cultuur

Het huidige Berlijn 14-21

Ervaar: de strandbar – een rage 20

Geschiedenis van Berlijn 22-37

Ervaar: dansen in Berlijn 29

Eten en drinken 38-39

Ervaar: geheime superclubs 39

Kunst 40-50

Ervaar: de stomme film 48

De elegante Pariser Platz is na de Tweede Wereldoorlog weer opgebouwd.

Links: het beeld van Sint Joris en de draak voor de Nikolaikirche.

Het huidige Berlijn

'Het is het lot van Berlijn dat de stad nooit af is, dat voltooiing een eeuwig proces is' beweerde kunsthistoricus Karl Scheffler (1869-1951) rond 1920. Zijn uitspraak gaat nog steeds op. Berlijn is de veranderlijkste stad van Europa. Regelmatig is de stad verwoest, en herbouwd, en hij staat garant voor een interessant cultureel aanbod en een boeiend nachtleven, net als in de jaren 20.

München mag dan rijker zijn en Hamburg economisch krachtiger, de stad Berlijn trekt de meeste aandacht. Een kleurrijk leger van *Zuzügler* (nieuwkomers) uit alle delen van de wereld en van allerlei pluimage vestigde zich hier en lijkt niet van plan weer weg te

De BahnTower, het Sony Center en het Kollhoffgebouw op de Potsdamer Platz zijn onderdeel van de Berlijnse skyline.

gaan. Sinds 2000 is het aantal toeristen explosief gestegen, waardoor Berlijn na Londen en Parijs de best bezochte stad van Europa is. In 2012 werden er 10 miljoen toeristenovernachtingen geteld.

Berlijn heeft voor ieder wat wils. Er zijn maar weinig plekken waar de drama's uit de 20e-eeuwse Europese geschiedenis zo aan de oppervlakte komen als hier. De musea van Berlijn zijn van wereldklasse en de culturele agenda is altijd overvol. Met drie opera's, het Berlin Philharmoniker en een groot aantal galeries is er altijd iets te doen.

Nachtbrakers kunnen hun hart ophalen in de vele restaurants, bars en clubs die in verschillende wijken te vinden zijn. Zelfs de arbeiderswijk Friedrichshain, ooit een strenge Oost-Duitse wijk, heeft nu een afwisselend nachtleven dat het kan opnemen tegen dat in gevestigde wijken als Kreuz-

berg en Prenzlauer Berg. In deze stad die geen vaste sluitingstijden kent, kunnen zelfs lokale feestbeesten nauwelijks bijhouden wanneer er weer een nieuw café geopend is. Berlijn is ook een belangrijk trefpunt voor homo's en de Gay Pride (Christopher Street Day) trekt meer dan 1 miljoen bezoekers.

Uit de as herrezen

Deze dynamische stad, die in de Tweede Wereldoorlog werd platgebombardeerd en daarna veertig jaar lang in tweeën was gedeeld, is uit zijn as herrezen. De wonden van de oorlog – Koude Oorlog of niet – moeten nog genezen, maar dat gaat razendsnel. Door gebrek aan geld en verwaarlozing was een groot deel van Oost-Berlijn in verval geraakt. De infrastructuur was slecht (slechts weinig Oost-Berlijnse huishoudens hadden telefoon) en door het niemandsland aan beide zijden van de Muur lagen grote delen van het stadscentrum braak.

Vanaf 1990 werd Berlijn echter een van de grootste bouwputten van de wereld. De stad moest de twee helften samenvoegen en het hele gebied van transportmiddelen, telecommunicatie en andere infrastructuur voorzien. Een keur aan internationale architecten toog naar de stad om er nieuwe gebouwen te ontwerpen, waarvan vele een bezienswaardigheid op zich zijn. De Potsdamer Platz, voor de oorlog een van de drukste pleinen van Duitsland en van 1945 tot 1990 een woestenij, is opnieuw een bloeiend stadscentrum.

Een groot deel van de stad was door de bombardementen in de oorlog en de sloop daarna

.....

De stad moest van oost en west één geheel maken en openbaar vervoer en allerlei nutsvoorzieningen integreren.

.....

verdwenen, maar de oplossing lag lang niet altijd in complete nieuwbouw. Veel gebouwen zijn in hun oude glorie hersteld, andere vertonen een bijzondere mengeling van oud en nieuw. De gerestaureerde Reichstag, nu weer de zetel van het Duitse parlement, is misschien wel het meest overtuigende architectonische bewijs dat een samengaan van een roemrijk verleden en een optimistische blik vooruit mogelijk is.

Controverses liggen altijd op de loer. Net als vroeger maakt men ruzie over de vraag wat herbouwd, afgebroken of vervangen moet worden. West-Berlijnse monumenten als Schloss Charlottenburg en de ruïne van de Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche, die in de jaren 50 met sloop werden bedreigd, zijn nu gered. In Oost-Berlijn werd het beschadigde Berliner Schloss, waar ooit de Duitse keizers woonden, in een uiting van ideologische eigenzinnigheid gesloopt. Voor de communisten was het een symbool van Duits imperialisme. Zijn vervanger, het Palast der Republik, is in 2008 afgebroken. Voor veel Duitsers was het een symbool van dictatuur, maar anderen zagen het als een deel van de Duitse geschiedenis. Waarom moest dit gebouw wijken, terwijl men gebouwen uit Hitlers tijd (zoals dat van de vroegere ministeries van Luchtmacht en Propaganda en het vliegveld Tempelhof) ongemoeid had gelaten? Na langdurige discussies zetten de autoriteiten nu serieuze stappen om het originele Berliner Schloss te laten restaureren, hoewel de daarvoor benodigde € 600 miljoen nog niet volledig beschikbaar is.

Een culturele smeltkroes

Lange tijd kwamen toeristen alleen naar Berlijn uit nieuwsgierigheid naar de Berlijnse Muur, de versterkte ideologische grens die Oost en West van elkaar scheidde. Begin jaren 90 stortte de toeristenbranche dan ook in. Maar met dezelfde vastberadenheid als waarmee de stad na de Tweede Wereldoorlog werd opgebouwd, werd Berlijn nu neergezet als paradijs voor kunstliefhebbers.

Symbolisch voor de vernieuwingsgezindheid is het uiterst kostbare herstel van het Museumsinsel dat in zijn oude glorie is teruggebracht en nu een van de grootste en modernste museumcomplexen ter wereld is. Er is al veel tot stand gebracht, maar in de

komende jaren zullen alle Berlijnse collecties uit de oudheid en 19e-eeuwse Europese kunst hier worden ondergebracht.

Het Kulturforum, dat in de jaren 60 van de vorige eeuw in West-Berlijn verrees als nieuw kunstcentrum, ondergaat ook een omvangrijke renovatie, maar belangrijke musea als de Neue Nationalgalerie (20e-eeuwse kunst) en het Kunstgewerbemuseum (toegepaste kunst) blijven er gehuisvest. Ook Schloss Charlottenburg en omliggende musea en het Dahlem Museen-complex in het zuidwesten zijn culturele hoogtepunten.

Er zijn verrassende nieuwe musea ontstaan. Een ooit roemrijk, maar in de oorlog platgebombardeerd spoorwegstation (het Anhalter Bahnhof) vormt nu het hart van het Deutsches Technikmuseum, dat een eerbetoen is aan de menselijke creativiteit. Daar vlakbij ligt het gedurfd ontworpen Jüdisches Museum, gewijd aan het Duitse jodendom. De Berlinische Galerie is een belangrijk platform geworden in de wereld van de moderne en hedendaagse kunst. Een ander voormalig spoorwegstation, het Hamburger Bahnhof, is nu een fraai museum voor hedendaagse kunst. De stad telt in totaal circa tweehonderd musea.

Zoveel Berlijnse gebouwen, monumenten, straten en wijken herinneren aan de gebeurtenissen uit de 20e eeuw.

Jonge Berlijners vermaken zich in de Sage Club in Mitte.

Een en al geschiedenis

Veel mensen komen echter naar Berlijn om historische redenen. Talloze gebouwen, monumenten, straten en wijken herinneren aan gebeurtenissen in de 20e eeuw. Wie meer te weten wil komen over de naziperiode, kan op veel plaatsen terecht. Het Denkmal für die ermordeten Juden Europas, een controversieel gedenkteken in het centrum, is een openluchtmonument ter herinnering aan de onder Hitler vermoorde joden. Concentratiekamp Sachsenhausen, even buiten Berlijn, is gevangen in een angstige stilte, zoals je die op een koude winterdag kunt meemaken. Een wandeling door het Scheunenviertel, de joodse wijk in het vooroorlogse Berlijn, is bijna griezelig. Ook een wandeling rond de Wilhelmstrasse, de voormalige regeringswijk, herinnert aan de nazitijd – vooral de Topographie des Terrors, op de plaats van het voormalige SS-hoofdkwartier.

Maar de geschiedenis van Berlijn telt meer lagen. Delen van de muur die de stad van 1961 tot 1989 in tweeën deelde, staan nog overeind. Checkpoint Charlie is nog steeds te zien. Aan de oostzijde van de stad kunt u het vroegere Ministerie voor Staatsveiligheid (Stasi) en de angstaanjagende gevangenis bezoeken. In Karlshorst bevindt zich in het voormalige militaire hoofdkwartier van de Sovjet-Unie in Berlijn een museum dat is gewijd aan de gevechten aan het Oostfront. Russische oorlogsmonumenten (vooral in het Treptower Park) herinneren aan de enorme offers die het Sovjetleger in de Tweede Wereldoorlog bracht én aan de ongebreidelde Sovjetmacht in Oost-Duitsland.

Schloss Charlottenburg, de Berliner Dom, de Brandenburger Tor en de Gendarmenmarkt, die alle ingrijpend zijn gerenoveerd, stammen uit de tijd van de koningen van Pruisen en van de keizers van het Duitse Rijk vanaf 1871. Unter den Linden, de Potsdamer Platz en de Alexanderplatz ademen, ondanks talrijke aanpassingen, nog steeds de sfeer van de tijd voordat de nazi's aan de macht kwamen.

Centraal-Berlijn heeft talloze bezienswaardigheden, zoals het Museumeiland met een enorm kunstaanbod, het vroegere centrale plein van Oost-Berlijn, de Alexanderplatz en het oude joodse Scheunenviertel.

Centraal-Berlijn

- Inleiding en kaart 82-83
- Museumeiland 84-96
- Ervaar: lange museumnachten** 90
- Ervaar: alternatief vervoer** 92
- Berliner Dom en Lustgarten 97
- Schlossplatz en omgeving 98
- DDR Museum 99
- Wandeling door rood Berlijn 100-101
- Alexanderplatz en omgeving 102-104
- Nikolaiviertel en omgeving 105-106
- Ervaar: leven in de brouwerij** 106
- Hackescher Markt 107-109
- Ervaar: fotoautomaten** 109
- Oranienburger Tor en omgeving 110-111
- De Berlijnse joodse gemeenschap,
toen en nu 112-113
- Andere bezienswaardigheden in
Centraal-Berlijn 114
- Hotels en restaurants 243-246

Een kwal in de AquaDom.

Centraal-Berlijn

Hier, rond een eiland midden in de Spree, ontstond in de 13e eeuw Berlijn. De kleine hutjes uit de middeleeuwen zijn vervangen door vroeg-20e-eeuwse musea die gevuld zijn met koninklijke en keizerlijke kunstcollecties.

Op datzelfde eiland bevonden zich de symbolen van koninklijke en (vanaf 1871) keizerlijke macht. Tegenover elkaar stonden het Berliner Schloss, de Berlijnse residentie van Pruisische koningen en Duitse keizers, en de eind-19e-eeuwse Berliner Dom, zijn fraaie religieuze tegenpool. Zowel het Schloss als de Dom werd in Tweede Wereldoorlog verwoest. De Schlossplatz werd hét centrum van de DDR-macht tussen 1949 en 1990.

De Pruisische koning Frederik Willem IV (reg. 1840-1861) bepaalde dat het gebied ten noorden van de Lustgarten een 'vrijplaats voor kunst en wetenschap' moest worden. Hij heeft niet kunnen bevroeden hoe het zich zou ontwikkelen. Het Museumsinsel (Museumseiland) omvat vijf musea, waarvan de stukken variëren van de Babylonische Ijstarpoot tot werk van de Franse impressionisten. In 1999 kwam het op de Werelderfgoedlijst te staan. De restauratie en modernisering van vier musea is inmiddels gereed: Bode Museum, Alte Nationalgalerie, Altes Museum en Neues Museum. Het Pergamonmuseum is tijdens de verbouwing (tot 2019) gedeeltelijk open.

NIET MISSEN:

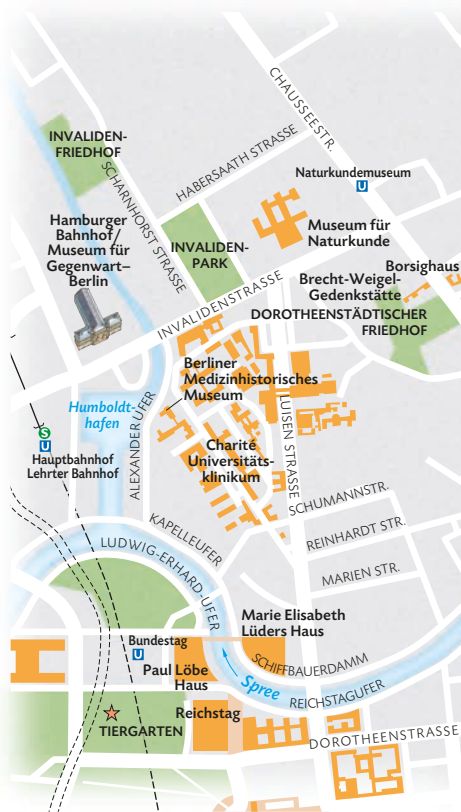
De verbijsterende schatten van het Pergamonmuseum **85-89**

De kerkelijke pracht en praal van de Dom en de crypte **97**

Het duizelingwekkende uitzicht vanaf de Fernsehturm **103**

Een bezoek aan de koepel van de Neue Synagoge **109**

Het nachtleven en de galeries rond de Oranienburger Tor **110-111**

En er staat meer op stapel. De oude neo-renaissancekeizerlijke Keizer Alexanderkazernes, gelegen aan het kanaal Kupfergraben, wordt vanaf 2018 verbouwd tot hoofdkantoor van de Stiftung Preussischer Kulturbesitz (stichting voor Pruisisch cultureel erfgoed). Er komt een speciale vleugel voor de Gemäldegalerie, ter voltooiing van de Museumhöfe (museumhofjes, zie p. 126-128).

Ten oosten van de Spree ligt de Alexanderplatz – 'Alex' in de volksmond – met de onmiskenbaar Oost-Duitse tv-toren en het herbouwde

stadsuis. Iets ten zuiden daarvan ligt nog een oud stukje Berlijn, het Nikolaiviertel, dat door de DDR werd gerestaureerd. Het is een van de weinige stadsdelen die niet verwoest zijn tijdens de oorlog.

In deze kleurrijke wijk woonde het

merendeel van de Berlijnse joden; hier vindt u in de Oranienburger Strasse nog de Neue Synagoge. Verder in het noorden en westen vindt u het huis van toneelschrijver Bertolt Brecht en het Hamburger Bahnhof, dat nu een expositieruimte is. ■

Museumeiland

Op het Museumeiland (Museumsinsel), het noordelijke deel van het eiland in de Spree, liggen vijf musea. Het complex wordt ook wel de 'Pruisische Acropolis' genoemd en staat nu op de Werelderfgoedlijst. In de 19e eeuw kende Duitsland veel pioniers op het gebied van archeologie en de klassieke oudheid, die een groot aantal kunstschaten ontdekten. Ze brachten het Pergamonaltaar en de Babylonische Isjartpoort mee terug naar huis.

De Isjartpoort in het Pergamonmuseum geeft een indruk van de glorie van het oude Babylon.

De meeste gebouwen op het eiland hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog ernstige schade opgelopen en zijn vervolgens onder het communisme verwaarloosd. Er loopt een ambitieus en zeer kostbaar renovatieproject. Uiteindelijk zullen de belangrijkste kunstschaten van de stad op deze centrale locatie

worden samengebracht. De eerste fase moet in 2017 afgerond zijn en omvat het bezoekerscentrum James Simon Galerie en de archeologische promenade die vier van de vijf musea verbindt. Op de site museumsinsel-berlin.de krijgt u een beeld van het Museumeiland anno 2025, inclusief het nieuwe deel waarin misschien

de Gemäldegalerie (p. 126-128) komt, maar zeker is dat nog niet.

Pergamonmuseum

Dit was het laatste van de vijf musea die op het Museumsinsel werden gebouwd (1930) – en het indrukwekkendste. Het Pergamonmuseum, het drukst bezochte en meest monumentale museum van Berlijn, ademt de sfeer van een Babylonische tempel. Wanneer u het museum binnenkomt, liggen er drie vleugels vol fraaie exposities op u te wachten. Het museum is vooral bekend om zijn kunstvoorwerpen uit de oudheid, van de Babylonische Ishtarpoort tot het Griekse Pergamon-altaar, waar het museum naar is genoemd.

Vanaf het begin van de 19e eeuw tot aan de Tweede Wereldoorlog waren Duitse archeologen actief in het Midden-Oosten, van Turkije tot Iran. Ze groeven veel op, van aardewerk tot complete gebouwen. U kunt hier uren en uren rondwalen. Hieronder wordt een aantal hoogtepunten belicht.

In alle musea op het Museumsinsel zijn audiotours in het Engels beschikbaar. De verklarende teksten bij de objecten zijn alleen in het Duits.

Pergamon-altaar: op het eerste hoogtepunt van het museum wordt u nauwelijks voorbereid. Met uw kaartje nog in de hand wandelt u een ruime zaal binnen waar de herschepping van het Pergamon-altaar staat, dat deels bestaat uit oorspronkelijke resten, die naar

Berlijn zijn verscheept en in het museum in elkaar zijn gezet. Het grotendeels verwoeste altaar werd in de jaren 70 en 80 van de 19e eeuw met andere delen van de Akropolis opgegraven in het Griekse Pergamon (het huidige Bergama in Turkije). De belangrijkste vondsten waren delen van de friezen rond het altaar. In de zaal staat de reconstructie van de westzijde van het altaar, oorspronkelijk uit 170 v.Chr. De friezen van de noord-, zuid- en oostzijde hangen aan de muren van de zaal. Er staan gevechtshandelingen tussen de goden en reuzen op afgebeeld: allegorische verhalen over de strijd tussen goed en kwaad, waarbij de goden (de goeden) winnen. Tot 2023 worden aan het altaar

Pergamonmuseum

- Kaart p. 83
- Am Kupfergraben
- 030 20 90 55 77
- Gesl. ma.
- €€€ incl. audiotour
- S-Bahn: Hackescher Markt

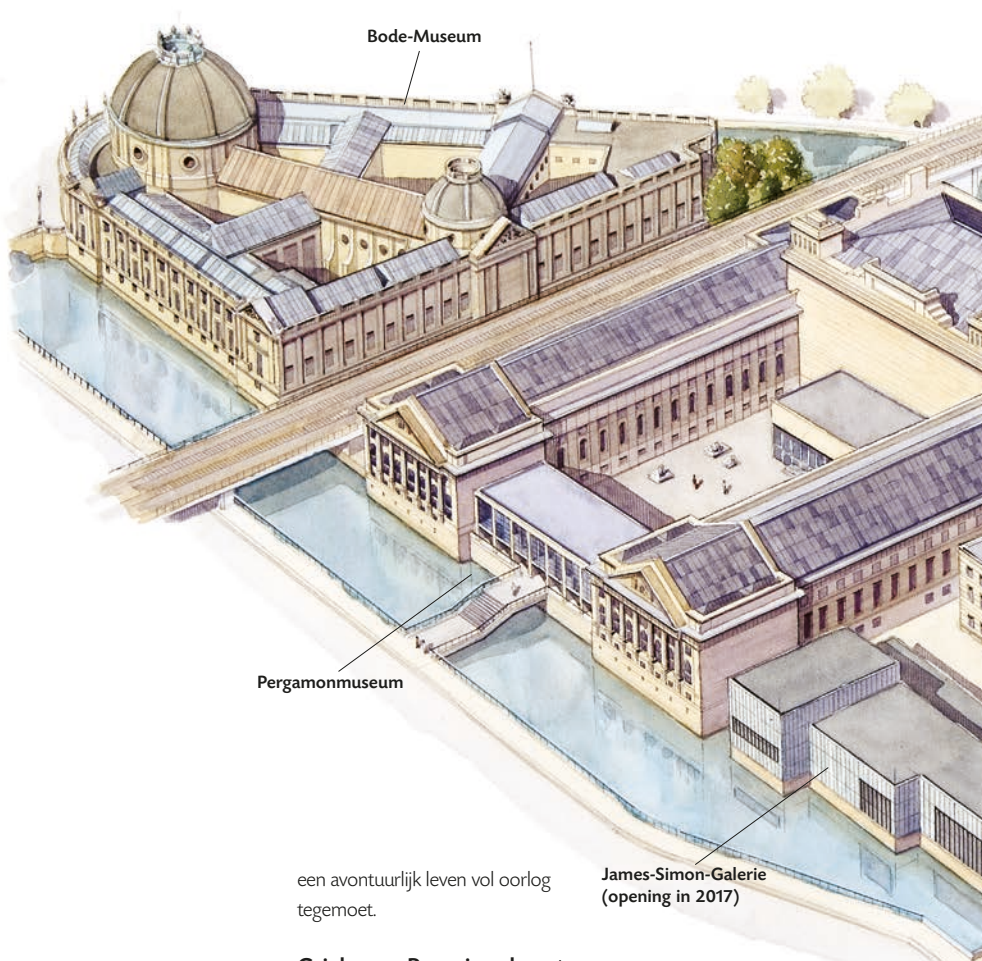
smb.museum

Kaartjes!

U kunt de musea op het Museumeiland afzonderlijk bezoeken (€€), maar met een *Bereichskarte* (terreinkaart) kunt u voordelig naar een aantal verschillende musea (€€€). Nog meer waar voor uw geld krijgt u met de *driedaagse museum-pas* (€€€€, verkrijgbaar bij de musea zelf, het *toeristenbureau* en via *visitberlin.de*), waarmee u toegang hebt tot veel musea in heel Berlijn. Veel musea zijn gratis voor personen onder de achttien jaar.

restauratiewerkzaamheden ver-richt en kan de zaal gesloten zijn.

Boven, in wat de hof van het altaar zou zijn geweest, ziet u nog een aantal friezen. Hierop wordt het levensverhaal verteld van Telephos, de mythische stichter van Pergamon die, als jongetje, de woestijn in werd gestuurd,

een avontuurlijk leven vol oorlog tegemoet.

James-Simon-Galerie
(opening in 2017)

Griekse en Romeinse kunst:

vanhier gaat u naar de **rechter-zuidvleugel** en ziet u opnieuw een monumentaal object: de marktpoort van Milete, een antieke Griekse stad aan de westkust van het huidige Turkije, zo'n 80 km ten zuiden van Izmir. De poort, gebouwd in 120 n.Chr. en 29 m breed en bijna 17 m hoog, was in feite een bescheiden bouwwerk in Milete, een drukke handelshaven aan de Middellandse Zee.

Rechts van de poort ziet u in het oude metselwerk een advertentie

van een koper gegraveerd staan. De poort, die bij een aardbeving in de middeleeuwen beschadigd raakte, werd door Duitse archeologen gereconstrueerd maar raakte in de Tweede Wereldoorlog opnieuw beschadigd.

De noordvleugel met de Griekse architectuur, die onder meer de propyleeën van de tempel van Athene bevat, is tot 2019 wegens renovatie gesloten. Een selectie van de antieke beelden is in het Altes Museum (p. 95-96) te zien.